

H 19
285

Å

77

OM SPETELSKA

(ELEFANTIASIS GRÆCORUM VEL LEPRO ARABUM)

AF

MED. D:R FR. EKLUND

FÖRSTE BATALJONS-LÄKARE VID KONGL. FLOTTANS STATION

Sanitäts-offiziersbibl. Dresden

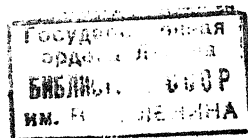
STOCKHOLM.

— — — — —

STOCKHOLM,

TRYCKT HOS A. L. NORMANS BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG,
1879.

Å

Копия 29175-48

Inledning.

Spetelska! Ordet är uttaladt och i samma nu framhvälfver för min själs öga ett stormigt haf svallande böljor, hvilka skumma och fräsa af ousägligt lidande, tallösa qval samt vederstyggligt elände och jemmer öfver allt mått. Sedan århundraden tillbaka är visserligen sjelfva stormen på detta af plågor upprörda haf näpst och der herskar vindstilla, men ännu i dag förspörjer man, att enstaka böljslag mer eller mindre hårdt träffa flera olika kuster och helt nyligen har från Europas medelpunkt till fosterlandet inlupit den oroande underrättelse, att vågorna åter skulle hafva begynt att slå tätare mot våra bröders i vester klippiga kuster just i samma ögonblick som nutiden, längtande efter att blifva befriad från detta lidande, hvilket alltid och öfverallt samt med rätta betraktats såsom nationernas skamfläckar, högljudda vittnesbörd om civilisationens låga ståndpunkt och ett mäktigt hinder för hennes framåtskridande, med spänd väntan emotser underrättelsen, att äfven den allra sista dyningen efter stormen lagt sig. Drifven af en oemotståndlig inre kallelse att efter bästa förstånd söka att förbättra de spetelskes vilkor och lindra deras lidanden företog jag, beledsagad af varma välönskningar, sommaren 1878 en resa i de svårast hemsökta distrikten och till de fem leproserierna i Norge, hvarvid jag äfven ansåg det tillhöra min uppgift att studera spetelskans natur och väsende, att utforska i hvilken mån det nyssnämnda påståendet om ifrågavarande sjukdoms alltjemt tilltagande utbredning i brödralandet var välgrundadt samt, vare sig ryktet befans ega sin riktighet eller ej, besvara frågan: hvilka lagliga, administrativa, fiskaliska och hygieniska åtgärder kunna med stöd af en riktig vetenskaplig uppfattning af spetelskans natur och väsende samt i öfverensstämmelse med nutidens humana sträfvanden anses ändamålsenligen böra vidtagas för att fullständigt befria Norge och äfven Sverige från denna förfärliga sjukdom.

Känt är, att det under tidernas lopp inträffar med byggnader, hvilka äro uppförda på en mindre tjenlig grund, att ingen annan

hjälp finnes än att nedrifva hela huset och lägga ny grund. Denne sats torde ega sin giltighet och böra tillämpas äfven på spetelskan, hvilkens etiologi och genes jag under tacksamt erkännande af nitiske föregångares ädla sträfvanden dock anser vara i behof af en fullständig omarbetning, så mycket mer som inom speciela pathologien endast den vetenskapliga theori har något värde, hvilken på grundvalen af noggranna och fullständiga iakttagelser sorgfälligt fastställer de etiologiska momenten, hvilka åter utgöra den bas, på hvilken de legala, administrativa, fiskaliska och hygieniska åtgärderna skola stödja sig. Men innan jag öfvergår till att behandla spetelskans orsaker — en monografi öfver sjukdomen ingår icke i planen för detta anspråkslösa utkast — skattar jag mig lycklig att få uttrycka min tacksamhet mot mina norska bröder för deras mig visade välvilja och min högaktning för deras skicklighet samt att jag gerna underställer mina åsikter en genomgående ompröfning af deras sårare omdöme, mognare erfarenhet och djupare kunskaper, då jag, i allt annat dem underlägsen, endast i intresse för de lidande är deras like. Låt vara att många af dem hafva längre tids erfarenhet om sjelfva spetelskan än den jag kunnat förvärfva genom ett par års studier af litteraturen och en sommars iakttagelser, torde dock denna brist i någon mån motvägas af en ofantligt stor och mångårig praktisk erfarenhet om de lägre folkklassernas sjukdomar inom flera länder och olika provinser inom fosterlandet. Och jag kan icke annat än tillskrifva denne under en lång följd af år dagligen och stundligen egnade vård om allahanda slags sjuka någon betydelse med hänsyn till lösning af de förelagda spörsmålen, hvilka i sanning äro mycket mer vidtomfattande och innehållsrika än hvad vid första påseendet förhållandet synes vara. Och just här torde rätta platsen vara att något närmare inlåta mig på besvarande af frågan, hvilka orsakerna äro, att läran om en i sig sjelf så enkel och klar sjukdom som spetelskan blifvit till den grad invecklad och tillkrånglad, att hon icke utan skäl betraktas såsom vårt århundrades labyrinth, till hvilken ännu ingen — mitt ej nämnvärda försök deri inbegripet — lyckats att finna den af så många, fastän förgäfves eftersökta Ariadnetråden. Allraförst må det då tillgifvas mig, att jag förliknar honom, hvilken gjort till sin uppgift att åstadkomma en utredning af spetelskan och hennes orsak med en man, hvilken just står i begrepp att sammanbinda tvenne på något afstånd från hvarandra belägna punkter förmedelst en rät linie. Vare sig det är den långa vinternatten med hennes ogenomträngliga mörker, hvilken bär skulden eller synskärpan

ej är tillräckligt god eller händerna sakna kraft att fasthålla linealen och ritstiftet, alltnog, den linie, hvilken skulle sammanbinda de två punkterna med hvarandra, blir hvarken rät, ej heller har hon träffat sitt mål, utan kommit på afvägar såväl till högra sidan som till den venstra. En stor lycka hade det visserligen varit och hvilken skulle hafva besparat många lidande medmenniskor gränslösa kval, om man genast funnit, att man var på väg att aflägsna sig från sanningen och återvändt in på rätta stråten. Man skulle ändock så småningom hafva nått målet. Men alldeles tvärtom. Sedan man olyckligtvis beträdd de två falska vägarna, tron på att ärftlighet var spetelskans viktigaste och oftast förekommande orsak samt att ifrågavarande lidande kunde uppstå sjelfständigt, fortgick man att bearbeta etiologien i dessa två riktningar och slutliga följden blef, att man alldeles såsom mannen med linealen alltjemt och stadigt aflägsnade sig ju längre från det eftersträfvansvärda målet. Ur den förra grundfalska åsigten utvecklade sig småningom läran om öfverhoppandet af en eller flera generationer och den, då fråga är om en infektionssjukdom, för ett vanligt sundt människoförnuft lika ofattliga hypotesen om ärftligheten i sidolinien, i stället för hvilka dunkla orakelsvar på en lättlost gåta en helt och hållet annan, enkel och naturlig förklaring måste gifvas. Och beträffande spetelskans sjelfständiga uppkomst kan man utan öfverdrift påstå, att antalet etiologiska moment, hvilka uppdiktats, är legio. Köld och hetta, fukt och torka, bruket af vissa födoämnen såsom kött, fisk, särskildt torr fisk, rutten, sur sill, sur mat, i synnerhet omätligt bruk af sur vassla, alldenstund oren och sur mjölk är bekant såsom ett lämpligt medel för konservering och utbredning af animaliska eller proteingifter, säd af dålig beskaffenhet, sura frukter, olja, olja och socker, mangoträdets frukt, pickles, dåligt vatten; vidare klimatet, marken, flodbad, personlig och huslig osnyggghet; syfilis, halsknöl, hudsjukdomar med fjäll såsom psoriasis, kolera, de varma ländernas epidemiska ledgångsinflammation, filaria medinensis, barnsbörd, missfall, häftiga sinnesrörelser, såsom förskräckelse, fallandesot, intagning af merkur, vissa lefnadsförhållanden m. fl. Och när man genomläser denna långa och brokiga lista på de olika föremål, hvilka blifvit anklagade att framkalla spetelska, hvad är naturligare än att den misstanke uppstiger, att man ännu i dag alldeles ej är på det klara med, hvad spetelska verkligen är och att denna farhåga ingalunda är ogrundad skall uppenbart framgå ur den efterföljande skildringen.